

HET DORP WADDINXVEEN

UITGAVE VAN HET HISTORISCH GENOOTSCHAP WADDINXVEEN

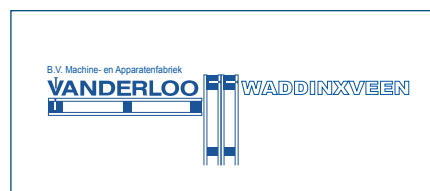
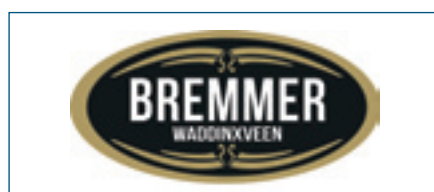
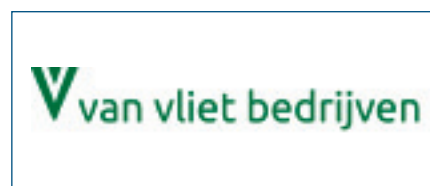

WADDINXVEEN OP DE PENNING, MUNTEN VOOR GAS EN ELEKTRICITEIT

ALBERT VAN OS BESCHRIJFT MAATSCHAPPELIJKE ONTWIKKELINGEN

WADDINXVEENSE DUITTERS TIJDENS EN NA DE TWEEDE WERELDOORLOG

Vrienden van het Historisch Genootschap Waddinxveen

COLOFON

Historisch Genootschap Waddinxveen

Bestuur

Voorzitter:
L. de Jong
voorzitter@hgwaddinxveen.nl
Secretaris:
P. Benders-Los
Overtoom 25
2741 MS Waddinxveen
secretaris@hgwaddinxveen.nl
Penningmeester:
A.G.M. Weijermars
Noordeinde 144
2742 WH Waddinxveen
penningmeester@hgwaddinxveen.nl

Bankrelatie

Rabobank Waddinxveen
NL72RABO0366801155

Website

www.hgwaddinxveen.nl

Kamer van Koophandel
Nr. 40465737

Ereleden

H. Smid
H.H. Brinks-Offers
C.J.Th. de Jong-Steenland

Het Dorp Waddinxveen

'Het dorp Waddinxveen' is een uitgave van het Historisch Genootschap Waddinxveen, opgericht 20 april 1993.

Redactie

PK. Smit, C. Verlooi, D.J. Thuis,
A.G.M. Weijermars
smitpk@xs4all.nl

Losse nummers € 5,00

Vormgeving

Artbusiness

Drukwerk

De Groot Drukkerij

Verspreiding

L. de Jong,
Heuvelhof 26
2742 AW Waddinxveen
telefoon 0182-610227

ISSN nummer

0929-3051

Oplage

600 stuks

Afbeelding voorzijde:

De Waddinxveense gasfabriek

INHOUD

- 5** Waddinxveen op de penning
Munten voor gas en elektriciteit
- 11** Albert van Os beschrijft
maatschappelijke ontwikkelingen
- 15** Waddinxveense Duitsers tijdens
en na de Tweede Wereldoorlog

Redactioneel

Tegenwoordig gaat er bijna geen dag voorbij of het onderwerp energietransitie komt wel ergens aan de orde. Dat lijkt een nieuw fenomeen, maar energietransities zijn er eerder geweest. Denk aan de overgang van wind naar stoom, een overgang die ook voor Waddinxveen van grote invloed was. De vele molens verdwenen en enkele gemalen zorgden voor een belangrijke uitbreiding van bruikbaar, Waddinxveens grondgebied door land op het water te veroveren. In de reeks Waddinxveen op de penning gaat Gerard Breugem in op de introductie van gas en elektriciteit in Waddinxveen en de speciale munten waarmee de burgers hun gas en elektriciteit moesten afrekenen.

Dat Albert van Os een goed waarnemer was, hebben we kunnen ervaren door zijn beschrijvingen van Waddinxveen in 1865. Maar Albert had ook een scherp oog voor de maatschappelijke ontwikkelingen. Daarover gaat de bijdrage van Cees Verlooi. In de volgende editie zal Van Os' beschrijving van Waddinxveen in 1930 te lezen zijn.

De laatste bijdrage gaat over twee Waddinxveense broers die, geboren in Duitsland, vanaf hun vroegste jeugd in Waddinxveen woonden. Maar toen de oorlog uitbrak, hadden ze nog steeds de Duitse nationaliteit. Wat dat voor hen betekende kunt u lezen in de laatste bijdrage van deze editie.

De redactie wenst u veel leesplezier

TREEP

installatietechniek

Waar staan wij voor.

Treep Installatietechniek te Waddinxveen is een erkend installatiebedrijf met meer dan 25 jaar ervaring in de markt voor installatietechniek. Wij staan voor vakmanschap en uitstekende service. Dit vertaalt zich in een team van zeer bezwame monteurs met alle technologische kennis. Naast de werkzaamheden rondom centrale verwarming zijn wij tevens actief in het vervangen van dakgoten, rioolrijswerk, het plaatsen en renoveren van badkamers en sanitair.

erkend Vaillant dealer

Ook voor alle andere merken CV ketels doen wij onderhoud tegen zeer gunstige prijs!

Treep Installatietechniek
Brugweg 66
2741 KX Waddinxveen

0182 - 631746

www.treepinstall.nl
info@treepinstall.nl

"Bij Treep Installatietechniek draait alles om kwaliteit en uitstekende service..."

CV ketels | Ouderhoed | Loofdehuuswerk

DE MAKELAAR VAN NU... MET EEN SCHAT AAN ERVARING

WWW.DEPATER.NL

 DE PATER
MAKELAARDIJ

ZIT- MEUBELLEN KASTEN TAFELS

Kom
kijken
in onze
winkel!

RELAXFAUTEUILS
KARPETTEN & ACCESSOIRES
MEUBEL INRUIL MOGELIJK

GOUWE MEUBEL

Maakt het úw thuis!

Brugweg 2 | 2741 KX Waddinxveen
T 0182 61 77 05 | www.gouwemeubel.nl
Geopend: di-vr 10.00 - 17.30 uur, za 09.30 - 17.00 uur,
do koopavond 19.00 - 21.00 uur

BELEEF BREMNER

SCHOENEN

POODLOGIE

PEDICURE

LEDERWAREN

WWW.BREMNERWADDINXVEEN.NL

Schoenen Kerkweg-Oost 173-177, Waddinxveen T 0182-61 20 12
Lederwaren Promenade 82b, Waddinxveen T 0182- 63 34 77

G.T. Breugem

Meerdere *herdenkingsmunten* passeerden in deze rubriek de revue. Daarnaast hebben we kunnen kennismaken met *collectemunten* als alternatief betaalmiddel. De in deze bijdrage besproken munten, voor gas en elektriciteit, vallen in de laatste categorie.

Waddinxveen op de penning

Munten voor gas en elektriciteit

Aanleg van de zinker van de gasfabriek onder de Gouw naar de Zuidkade vanaf het Jaagpad ca 1910 met werklieden.

De energietransitie van fossiele energie naar energie uit onder meer wind en zon, vormt thans een belangrijk politiek thema en krijgt daardoor veel media-aandacht. Een nieuw fenomeen, denken veel mensen, maar er zijn eerder energietransities geweest. Zo werden begin twintigste eeuw gas en elektriciteit voor de Nederlandse huishoudens bereikbaar en werd in 1909 de eerste steenkoolgasfabriek met een leidingnet in Waddinxveen opgeleverd. Niet veel later begon de elektrificatie

van Waddinxveen. Bij de introductie van beide energiesoorten kwam Waddinxveen voor het eerst in aanraking met een muntmetersysteem.

Muntgasmeter

De automatische muntgasmeter is ontworpen door de Engelsman Rowland William Brownhill. Hij presenteerde in 1888 zijn 'meter met vooruitbetaling' aan de vereniging van gasfabrikanten in Midden-Engeland. Een eerste exemplaar werd in maart

De gasfabriek.

1893 in de Engelse stad Hanley geplaatst.

Door een munt te werpen in een muntgasmeter wordt de afsluiting van de gastoevoer ongedaan gemaakt en kan een vooraf bepaalde hoeveelheid gas worden afgenomen. Als die hoeveelheid op raakt, vermindert de aanvoer langzaam. Inworp van een nieuwe munt, brengt die aanvoer weer op peil.

Aanvankelijk dachten de gasmaatschappijen dat door de geldende petroleum prijzen inwoners met een lager inkomen geen behoefte zouden hebben aan gas voor de lichtvoorziening. Ook meenden ze dat achteraf betalen voor het verbruik al snel op grote schaal tot financiële problemen zou leiden. De grote vraag naar gasaansluitingen verraste hen echter.

In Nederland had de gemeentelijke gasfabriek van Utrecht in 1895 de primeur met de introductie van het muntmetersysteem. Aanvankelijk volstondden drie muntstukken van 2,5 cent per bepaalde gashoeveelheid. Maar door de stijgende gasprijzen moesten de muntmeters steeds handmatig worden aangepast. Gebeurde dit niet op tijd, dan moest de gebruiker achteraf bijbetalen waardoor het metersysteem niet meer voldeed aan het oorspronkelijke doel: vooruitbetalen om betalingsproblemen achteraf te voorkomen.

Rotterdam introduceerde in 1920 als eerste gemeente in Nederland de gaspenning waarvan de waarde werd gekoppeld aan de geldende prijs voor een m³ gas.

Gasfabriek Waddinxveen

De toenmalige gasfabriek van Waddinxveen met haar imposante gashouders aan de Henegouwerweg is eerder in dit kwartaalblad uitgebreid aan de orde geweest¹. Deze fabriek is in opdracht van het gemeentebestuur gebouwd door de firma Carl Franke uit Bremen. Deze firma legde ook het buizennetwerk aan en nam tevens de exploitatie voor zijn rekening. De vooral tijdens de Eerste We-

reldoorlog sterk gestegen energieprijzen deden het gemeentebestuur in 1917 besluiten de exploitatie over te nemen om meer invloed te kunnen uitoefenen op de door de burgers te betalen gasprijzen. In 1966 werd op basis van een gemeenschappelijke regeling² de gasvoorziening overgedragen aan het *Gemeentelijk Energiebedrijf Gouda en Omstreken*. De gasfabriek van Waddinxveen voerde ook de muntmeter in. Huurwoningen kwamen daarvoor in aanmerking als de huur maximaal f 130,- per jaar bedroeg. De huurders konden naast de muntgasmeter kosteloos een binnenleiding van ten hoogste twaalf meter lengte, een kooktoestel met twee branders of twee kooktoestellen met elk een brander en een of twee eenvoudige hanglampen met een wandarm en branders in bruikleen krijgen³. Schade aan de geleende apparaten door onder meer achterstallig onderhoud zou worden verhaald op de gebruiker. Dat bleek moeilijker dan gedacht, wat het gemeentebestuur op 28 oktober 1917 deed besluiten met terugwerkende kracht aan alle bestaande en nieuwe gebruikers een waarborgsom van f 2,50 te vragen die geheel of gedeeltelijk zou worden terugbetaald na beëindiging van de gasafname.

Het verloop van het aantal normale gasaansluitingen en de muntgasmeters tussen 1908 en 1965 is gevisualiseerd in *figuur 1*.

Het is goed te zien dat vanaf de jaren vijftig het aantal muntgasmeters langzaam afneemt, terwijl het aantal gewone gasmeters juist weer sterk toeneemt. Dat is niet alleen het gevolg van de toename van het aantal inwoners maar ook van de economische voorspoed.

Introductie gaspenningen

In veel gemeentes werden uiteindelijk muntmeters geïnstalleerd waarin alleen penningen pasten met een halfronde uitsparing, de zogenoemde knip. Daarmee wilde men voorkomen dat toch muntstukken van 2,5 cent werden gebruikt. Dat lukte slechts gedeeltelijk omdat sommige burgers die munt van 2,5 cent wisten om te vormen tot gasmunt met een halfronde uitsparing. Trof een meteropnemer zulke geprepareerde munten aan, dan nam hij ze in beslag en moest de bewoner alsnog bijbetalen. Naar verluidt werden daarom deuren regelmatig angstvallig dichtgehouden als de meteropnemer op de stoep stond.

Vanwege de complexiteit en het benodigde onderhoud koos Waddinxveen aanvankelijk voor muntmetersystemen (vier verschillende types) waarin muntstukken van 2,5 cent pasten. Eerst in 1923 is in Waddinxveen alsnog het gasmuntsys-

¹ C.J. van Veen, *De gasfabriek van Waddinxveen, Het Dorp Waddinxveen, jaargang 12, nummer 2 juni 2004*

² *Door de Wet gemeenschappelijke regelingen (WGR) kunnen gemeenten, provincies en waterschappen samenwerken in publiekrechtelijke constructies.*

³ *Reglement voor de levering van gas over den muntgasmeter (artikel 9 van het Pachtcontract), d.d. 16 december 1908*

teem ingevoerd van de firma N.V. Nederlandsche Gasmeterfabriek George Wilson uit Den Haag. Bij dit systeem stonden twee gaspenningen garant voor 1 m³ gas. Waddinxveen koos, niet als de meeste gemeenten, voor een penning zonder knip. De Waddinxveense penning had een diameter die overeenkwam met die van een muntstuk van 2,5 cent. Het zal niemand verbazen dat men jaren na de ingebruikname (zelfs tot aan de afschaffing van het muntstuk als betaalmiddel in 1942) het muntstuk van 2,5 cent in de meter bleef werpen. Het was uiteraard verboden maar werd oogluikend toegestaan.

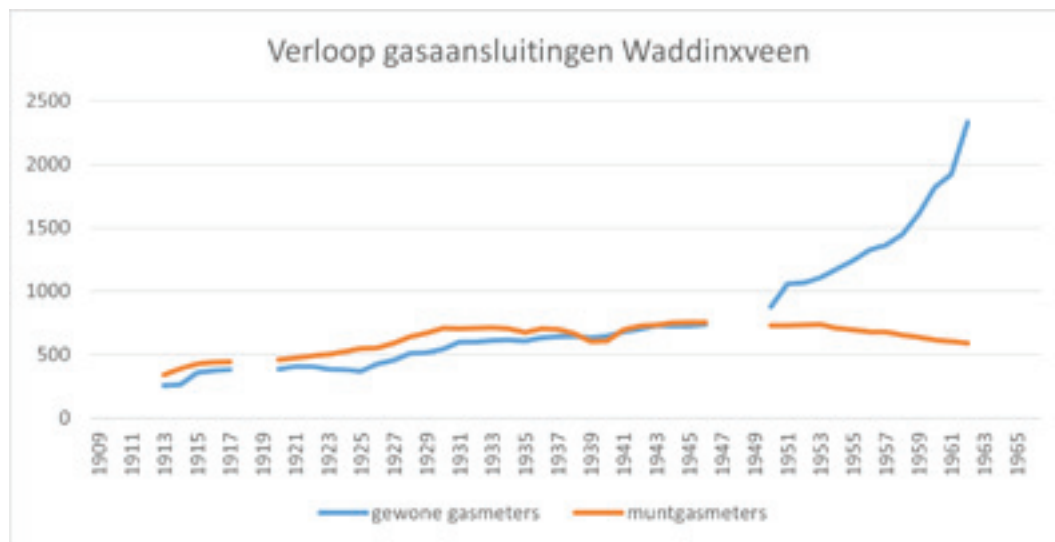
Oorlog

Op 18 juni 1941 bepaalde Reichskommissar Seyss-Inquart in de eerste metaalverordening⁴ dat particulieren koper, messing, lood, brons, tin en verschillende andere metaallegeringen moesten inleveren, weliswaar tegen vergoeding van de dan geldende waarde. De gaspenningen vielen daarbuiten. Ook nadat in januari 1942 bekend was gemaakt dat de vooroorlogse muntstukken vervangen zouden worden, werd toegezegd dat

de gasbedrijven met penningen “in het algemeen geen bezwaren zouden ondervinden”. Met de tweede metaalverordening van 23 juli 1942⁵ is vermoedelijk toch het besluit genomen de vooroorlogse Waddinxveense gaspenningen te vervangen door zinken penningen. Het ontwerp en het formaat waren vergelijkbaar met die van de vooroorlogse gaspenningen waardoor de muntmeters niet aangepast hoefden te worden. De uitrolatie genomen vooroorlogse penningen zijn vermoedelijk ingeleverd bij de bezetter.

Elektriciteitsbedrijf

Een lobby van Waddinxveense bedrijven deed de gemeenteraad van Waddinxveen op 16 juni 1916 besluiten de mogelijkheden te onderzoeken om in ons dorp een elektriciteitsbedrijf op te richten. De economische omstandigheden waren niet gunstig en men twijfelde aan de bereidheid van burgers met een lager inkomen het gaslicht in te wisselen voor elektrisch licht. Toch is op 4 mei 1921 besloten Waddinxveen te elektrificeren. De kosten ervan werden geschat op f 100.000,-. Hoewel Gouda meer voor de hand lag, besloot het gemeentebe-

Figuur 1

Kenmerken gaspenningen

Jaartal	1923	1925	1942
Diameter (mm)	22,83	23,8	23,53
Dikte (mm)	1,15	1,19	1,51
Gewicht (g)	3,11	3,34	3,81
Rand	Glad	Glad	Glad
Oriëntatie	Medailleslag	Medailleslag	Medailleslag
Materiaal	IJzer (verzinkt)	Messing	Zink
Productie	Heinrich Arld (Nürnberg, DE)	N.V. Isala 's (Deventer, NL)	Rijksmunt (Utrecht, NL)
Medailleur	onbekend	onbekend	onbekend
Oplage (stuks)	50.000	onbekend	40.000

⁴ Verordeningenblad voor het bezette Nederlandsche gebied; verordening 108, aflevering 25, d.d. 18 juni 1941

⁵ Verordeningenblad voor het bezette Nederlandsche gebied; verordening 79, afdeling 18, d.d. 23 juli 1942

stuur vanwege de betere voorwaarden in zee te gaan met het Stedelijk Elektriciteitsbedrijf te Leiden. De overeenkomst met Leiden werd op 27 juni 1921 gesloten. Gedeputeerde Staten van de provincie Zuid-Holland gaven op 11 augustus 1921 hun goedkeuring waarna het Gemeentelijk Elektriciteitsbedrijf te Waddinxveen werd opgericht.

De eerste muntmeters voor elektriciteit werden in 1926 geplaatst, samen met een gratis lichtpunt. De gleuf van eerste generatie muntlichtmeters in Waddinxveen was bedoeld voor 25 cent-muntstukken (zogenoemde kwartjesmeter). Meer dan eens werden in deze meters ook andere muntstukken gegoooid. Deze werden door de meteropnemer verbeurd verklaard en het verschil moest worden bijbetaald.

Het verloop van het aantal normale lichtmeters en de muntlichtmeters tussen 1922 en 1965 is gevisualiseerd in *figuur 2*.

Het aantal aansluitingen voor de gewone lichtmeters groeide gestaag. Ook het aantal muntlichtmeters nam gestaag toe, maar beduidend minder snel. Een relatie met de stijging van de welvaart is moeilijk te herkennen.

Introductie elektriciteitspenning

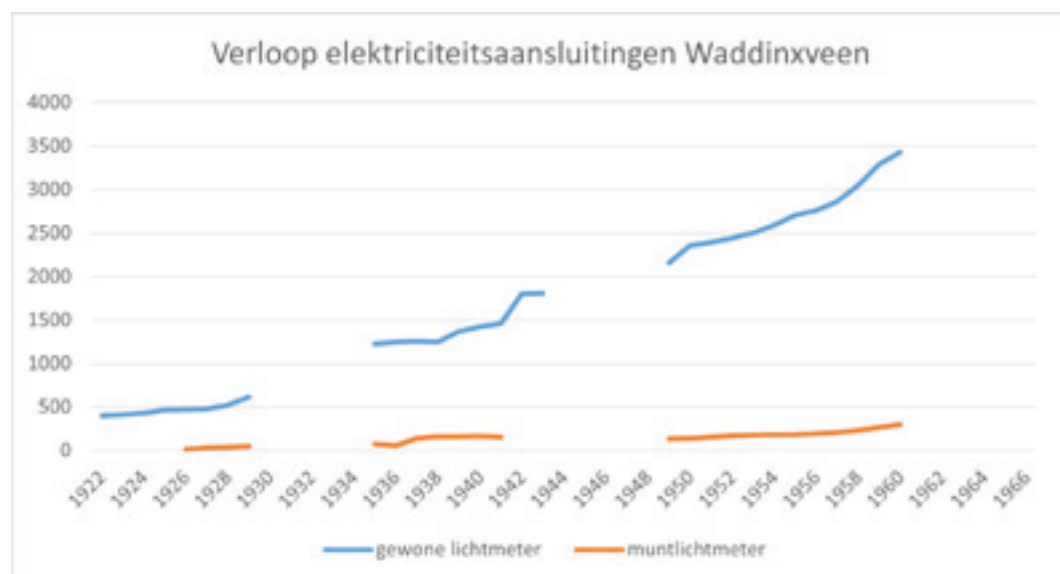
De vakgroep elektriciteitsbedrijven van de bedrijfs-

groep openbare nutsbedrijven heeft op 28 januari 1942 de elektriciteitsbedrijven ervan op de hoogte gebracht dat de vooroorlogse zilveren en bronzen munten met nominale waarde van 2½, 10, 25 en 100 cent binnen afzienbare tijd zouden worden vervangen door zinken munten. Dat het de bezetter om metalen of metaallegeringen zilver, nikkel en brons ging, is in de correspondentie daarover niet terug te vinden. Ook in Waddinxveen werden muntstukken met een nominale waarde gebruikt voor de muntmeters.

Doordat deze zinken munten een ander formaat hadden dan de vooroorlogse geldstukken, konden ze niet gebruikt worden voor de bestaande muntmeters. Ombouw van die meters zou niet alleen te kostbaar worden maar was ook moeilijk te realiseren in oorlogstijd. Daarom vervaardigde men elektriciteitspenningen ter grootte van de vooroorlogse geldstukken. In opdracht van de Vakgroep Elektriciteitsbedrijven heeft 's Rijksmunt de nieuwe munten geproduceerd en gedistribueerd naar een ontwerp van Nico de Haas. Hoewel de vooroorlogse nikkelen stuivers⁶ en de bronzen centen⁷ vanaf 5 maart en 13 maart 1942 niet meer als wettelijk betaalmiddel werden aangemerkt, bleven de passende vooroorlogse munten nog in gebruik als

Kenmerken elektriciteitspenningen

	2½ cent	10 cent	25 cent	100 cent
Diameter (mm)	23,6	14,96	19,02	28,11
Dikte (mm)	1,25	1,03	1,56	1,91
Gewicht (g)	3,00	0,98	2,40	7,05
Rand	Kartel	Kartel	Kartel	Glad
Oriëntatie	Muntslag	Muntslag	Muntslag	Muntslag
Materiaal	Zink	Zink	Zink	Zink
Medailleur	Nico de Haas	Nico de Haas	Nico de Haas	Nico de Haas
Oplage (stuks)	3.000	20.000	1.000	1.000

Figuur 2

⁶ Nederlandse Staatscourant, nummer 46, d.d. 6 maart 1942

⁷ Nederlandse Staatscourant, nummer 51, d.d. 13 maart 1942

wettig betaalmiddel voor de muntmeters. Dit om de energiebedrijven voldoende tijd te geven voor de omschakeling. Toen de productie en distributie van de (nood)penningen gereed was, werd de mogelijkheid om vooroorlogse geldstukken te gebruiken voor de muntmeter ingetrokken⁸ en moesten uiterlijk 5 oktober 1942 alle vooroorlogse munten worden ingeleverd. Werden die munten na die datum nog aangetroffen, dan kon gevangenisstraf volgen van maximaal 6 maanden of een geldboete van maximaal f 1.000,-⁹.

In Waddinxveen zijn de zinken elektriciteitspenningen in de loop van 1942 in gebruik genomen. Het gebruikte handelszink bleek iets te zacht waardoor de penningen bij het gebruik in bepaalde muntmeters konden 'krom draaien'. Een hardere uitvoering was door de oorlogsomstandigheden vrijwel niet verkrijgbaar en bovendien veel duurder. Of de klachten over de hardheid ook uit Waddinxveen zijn gekomen, is niet bekend. Tot augustus 1945 zijn landelijk nog zinken penningen afgeleverd door 's Rijksmunt¹⁰.

Distributie en meteropnames

In de archieven van de voormalige gemeentebedrijven is geen informatie beschikbaar over de distributie van de penningen in Waddinxveen. Bekend is dat bij het kantoor van het gasbedrijf aan de Henegouwerweg penningen werden verkocht en de *meteropnemer-incasseerder* verkocht ze ook. Daarnaast konden penningen gekocht worden bij kruidenierszaken zoals die van Dirk Kool en Nico van Rooijen (beide aan de Dorpstraat).

De meteropnemer kwam maandelijks ongeveer op dezelfde dag per fiets langs om de meterstanden op te nemen. Deze werden vastgelegd in het zogenoemde meteropnameboek. Daarin werd ook de stand van de totalisator genoteerd. Die gaf aan hoeveel muntstukken in de meter waren gedaan. Het verschil met de totalisatorstand van de vorige maand bepaalde voor hoeveel geld aan muntstukken in de meter aanwezig moest zijn. De verzegelde meter werd vervolgens geopend om de inhoud te incasseren. Hij werd daarna weer verzegeld met een nieuw plombeerloodje. De penningen werden geteld en de meteropnemer controleerde ook of er verkeerde munten waren gebruikt. Het waardeverschil werd bepaald op basis van het verbruik van de voorgaande maanden en moest bij de meteropnemer worden betaald. De muntjes verdwenen in een grote leren knip en de bewoner kreeg een kwitantie als bewijs. Indien aanwezig werd de

gebruiksaanwijzing bij de meter ook bijgewerkt. Het verhaal gaat dat gedurende strenge winters met een mal 'ijspenningen' werden gemaakt. Het plakje ijs smolt en het vocht verdampte waardoor de diefstal niet door de meteropnemer ontdekt zou worden. Of dit op grote schaal heeft plaatsgevonden, wordt betwist, gezien de controle van de meterstand en de totalisator. Andere vormen van fraude zijn vrijwel niet bekend.

Einde Waddinxveense muntmeter

Vanaf de jaren vijftig van de vorige eeuw namen de welvaart en het aantal inwoners in Waddinxveen toe. Dit is duidelijk te zien in de sterke toename van het aantal gasaansluitingen en de geleidelijke afname van het aantal muntgasmeters.

Op 1 januari 1966 werden de gemeentelijke energiebedrijven van Waddinxveen onderdeel van het Gemeenschappelijk Energiebedrijf Gouda en Omstreken (via fusies en verzelfstandiging onderdeel geworden van de huidige Eneco Groep N.V. en Stedin Netbeheer B.V.). Kort na de opheffing van het gemeentelijk energiebedrijven zijn de resterende muntmeters vervangen door gewone meters. De in Waddinxveen nog aanwezige voorraad gas- en elektriciteitspenningen is in juli 1966 onder toezicht van het Verificatiebureau van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten vernietigd en als schroot verkocht aan de Rijksmunt in Utrecht. <

Kantoor gasfabriek 1932, zittend links naar rechts A. Th. Zoethoutmaar, H.W. Schildt, P.J. Wijnbeek, onbekend, J.G. Hilgeman en staand links naar rechts P. Margré, W. van der Laak.

Noot redactie. Waar van toepassing, heeft Dick-Jan Thuis de afbeeldingen ingekleurd.

Vanaf 1917, toen de gasfabriek een gemeentebedrijf werd, werden de medewerkers gemeenteambtenaar. Tot 1928 werden de meters opgenomen door fitters (vrij vertaald: installateurs) H.W. (Hein) Schildt en H.J. (?) Sikkema. In 1929 kreeg Schildt een nieuwe functie als meteropnemer-incasseerder. Met de komst van A. Th. (Arie) Zoethoutmaar werd er onderscheid gemaakt tussen de eerste en tweede meteropnemer-incasseerder aan wie verschillende bevoegdheden werden toegekend.

De namen van de onderstaande meteropnemers zijn ontleend aan de jaarverslagen van het gasbedrijf die aanwezig waren in het SAMH.

Naam meteropnemer	Jaar aanstelling	Jaar ontslag
H. W. (Hein) Schildt	1929	1945
A. Th. (Arie) Zoethoutmaar	1934	1946
J. (Jaap) van der Laak	1945	1949
C. (Cor) de Jooode	1946	1964
R. (Roel) den Haag*	1945	1961
K. J. (Keimpe) Yska	1949	1956
P. (Piet) van der Starre	1956	1965
A. M. (Adriaan) Hofman	1961	1965
H.J. (Herman) Kuiper	1964	1965

*In de zomermaanden was Roel den Haag badmeester van het zwembad aan de Kanaaldijk.

⁸ Nederlandse Staatscourant, nummer 172, d.d. 4 september 1942

⁹ Nederlandsche Staatscourant, nummer 183 d.d. 21 september 1942

¹⁰ Boegheim, L.M.J. (1993), *Gáspenningen dames - de zinken gas en electriciteitsmunten uit 1942*, De Muntkoerier, jaargang 22, nummer 2

DE ROMPH
Opticiens

Brillen · Lenzen · Oogzorg

Koningin Wilhelminaplein 2, Waddinxveen
www.deromphopticiens.nl

WEGENS SUCCES VERLENGD!
DE GOUDEN INRUILWEKEN!

BRENG UW GOUD, KOM EN RUIL OM

EEN ZEER HOGE INRUIL VAN CIRCA
€ 26,- PER GRAM 14 KARAAT GOUD*

Tijd voor iets nieuws? Ruil uw oud goud in voor flinke korting op een prachtig nieuw sieraad of horloge (of voor een cadeaucheque). Of, kies voor een unieke occasion. De goudprijs is gestegen en wij geven daarom ca. € 26,- per gram voor 14 karaat goud*. Breng en verzilver uw goud, in al onze filialen**.

WADDINXVEEN - GOUNDFLEIN 48, 27141 WVN, TEL. (0)182 61 70 48

ROTTERDAM (DORHOOD HESSELAARS 5, 3069EA, TEL. (0)10 421 55 03

BOSKOOP, KONINGINWEG 4, 2771DN, TEL. (0)172 214 076

UW VERTROUWDE
JUWELIER

WWW.ROBERTDENHAAG.NL

AL SINDS 1951 HET VERTROUWDE ADRES VOOR WADDINXVEEN.

Wat altijd gebleven is, is het karakter van een familiebedrijf met sterke binding met de wortels van het bedrijf. Die wortels liggen in Waddinxveen en daar is Boonstoppel trots op.

BOONSTOPPEL JR
WADDINXVEEN

Oranjelaan 21 Waddinxveen, Tel: 0182 62 21 33
mitsubishiwaddinxveen@boonstoppel.nl
www.boonstoppel.nl

Cees Verlooij

In eerdere afleveringen beschreef Albert van Os hoe Waddinxveen er omstreeks 1865 uitzag. Daar liet hij het niet bij want hij gaf in zijn verslag ook blijk van een scherp oog voor maatschappelijke ontwikkelingen.

Albert van Os beschrijft maatschappelijke ontwikkelingen

De lezer houdt nog een verslag tegoed van de wandeling van Albert van Os uit 1930 maar de beschikbare ruimte in deze editie deed

de redactie besluiten de chronologie los te laten en eerst het kortere deel over de maatschappelijke beschouwingen te plaatsen.

Albert besluit zijn verslag van de wandeling uit 1930 als volgt:

Ziezo, we zijn aan het einde. Ik hoop, dat ik niet langdradig geweest ben en zal U nu, zooals ik U beloofd heb, iets vertellen over

De School

Vroeger, omstreeks 1860, gingen alle kinderen van Waddinxveen naar één school, die toen aan het 'Oude Dorp' stond. Men zag ons dan gekleed als oude mannetjes en vrouwtjes op witte klompjes naar school gaan. Zoo af en toe kregen wij wel eens bezoek op school van den dominé of pastoor van der Back, welke laatste een klein, doch zeer vriendelijk persoon was.

Maar toen is de schoolwet gekomen met al haar aanhang. Het gevolg was, dat nu drie vierde van de Waddinxveensche jeugd op school er bij kwam, zoodat er spoedig tevens een Openbare School aan de Brug verrees, waar toen hoofd werd de heer Branders.

Doch velen konden zich met de schoolwet niet vereenigen en zoo gebeurde het, dat het huis van Burgemeester Van Oosten gekocht werd en verbouwd tot Chr. School.

Nadat de 'Sluisjesschool' uit de voormalige burgemeesterswoning vertrokken was, werd die een koffiehuis. Uitbater van Het Centrum was Klaas Blanken. Tot de afbraak in 1963 was het pand in gebruik als plaatwerkerij van Piet Glasbeek.

Albert van Os, Gerrigje Vis en dochter Willemien.

Van één school aan het oude dorp
naar vijf scholen in 1930

De baleinenfabriek werd ingericht tot R.K. School.

De baleinen van de walvis¹ werden in deze fabriek aan het einde van de Zuidkade verwerkt tot onder andere zwepen en wandelstokken. In 1874 koopt de rooms-katholieke kerk het gebouw en het wordt een school. Na de bouw van de St. Jozefschool in 1929 maakt de firma Plomp in het gebouw kinderstoelen, boxen en sjoelbakken onder de naam KiBoFa. In 1943 liet de Duitse bezetter hier alles afbreken ten dienste van een vrij schootsveld als onderdeel van de Duitse verdedigingslinie die westelijk van Waddinxveen was ingericht.

Later zijn hier nog bijgekomen een Chr. School aan den Onderweg en een Chr. School voor M.U.L.O. aan den Kerkweg.

De schoolwet met al haar latere aanvullingen heeft veel goeds tot stand gebracht, want dat onze bevolking beschaafder is geworden is een feit en het is den kinderen zelf ook aan te zien, dat zij er heel wat orderlijker en vlugger uitzien als destijds, wat de vlugheid betreft, dank zij de verschillende takken van sport, die zij kunnen beoefenen. Nu zal ik nog iets zeggen over

De Kerk

Er waren, toen ik 10 jaar was, drie kerken in Waddinxveen, n.l. de Ned. Herv., de Remonstrantsche en de Roomsche Katholieke Kerk. Daarna kreeg men er eerst een houten kerkje bij aan het 'Oude dorp', waar nu de heer Van Tilburg woont. Tevens was er een secte, die godsdienstoefeningen hield in het huis van den heer G. Knegt. Later kochten zij de pastorie van den Ned. Herv. Predikant, destijds Ds. Bloemers, die hier een lief kind heeft moeten achterlaten, zeer door haar ouders betreurd. Men kan er nu nog een grafsteen van vinden op het kerkhof.

Predikant Johan Hein Frederik Bloemers woonde aan de Kerkstraat nummer 68, in de oude pastorie. Hij was in 1832 geboren in Doesburg als zoon van notaris Willem Bloemers. Hij trouwde op 27 februari 1862 in Rotterdam met Agnita Wachter en overleed in Doetinchem op 25 november 1897.

Deze predikant is toen verhuisd naar het huis, waar nu de heer De Wilde woont. Later was hier predikant Ds. Luttenberg, van moderne richting. Hij heeft hier 16 jaar gestaan, maar vele leden der Ned. Herv. Kerk zonderden zich af en hielden Evangelisatiebijeenkomsten in de Chr. School en maakten het Ds. Luttenberg zoo lastig mogelijk, zoodat hij eindelijk noodgedwongen is vertrokken.

² Cees Verlooy, *Walvissen in Waddinxveen, Het dorp Waddinxveen, jaargang 24 nummer 4, december 2016*

Bij zijn afscheid sloeg hij de handen op den Bijbel en zeide: "Al kwam er een Engel uit den hemel op dezen kansel, hij zal niet voldoen!"

Nu, zijn woorden zijn al te vaak reeds bevestigd. Maar ondertusschen had de Afsgecheiden Gemeente zich ook steeds uitgebreid. Toen kwam de Doleantie en ook hier weer een splijtzwam. De predikant der Afsgecheiden Gemeente, Ds. C. de Groot, kon zich hiermede niet vereenigen en het einde was, dat hij na veel rumoer zich met zijn aanhang afscheidde en de z.g. Christelijke Afsgecheiden Gemeente vormde. Eerst hielden zij hun bijeenkomsten in een stal bij A. Zwanenburg. Later bouwden ook zij een kerk met pastorie, waar thans Ds. Grisnigt staat. De Geref. Kerk heeft thans ook een nieuw gebouwd met pastorie met als predikant Ds. Smidt. Langzamerhand was er een nieuwe richting bijgekomen. Deze lieden noemden zich 'Ledeboerianen'. Lange tijd was hier de heer G.J. de Rooij voorganger, later de heer De Bruin.

Albert refereert hier aan Lambertus Gerardus Cornelis Ledeboer (1808-1863) die theologie studeerde aan de Leidse Universiteit en voorganger werd van de Hervormde Gemeente van Benthuzen. Ledeboer was het niet eens met de reglementen van 1816 van de Nederlands Hervormde Kerk, wilde niet dat er gezongen werd in de kerk. Als daad van verzet wierp hij de reglementen- en gezangenbundel van de kansel om ze vervolgens in de pastorietaal te begraven. Hoewel hij zich aanvankelijk aansloot bij de Afscheiding, verbrak hij zijn verbintenis al snel. De synode zette hem uit zijn ambt, maar Ledeboer bleef stug doorpreken. Daardoor zat hij van 1843 tot 1845 opgesloten in het Gravensteen te Leiden. In Waddinxveen is nog

steeds een Ledeboeriaanse gemeente, eerst aan de Zuidkade 159, thans aan de Mercuriusweg.

Ik begon met drie kerken en thans hebben we er zes. En is het er beter op geworden? Mijn meening is, dat nijd en tweedracht, vaak bedekt, grooter zijn geworden en het Bijbelwoord: "Heb God lief en Uw naaste" wordt maar al te vaak vergeten. Ik houd de meening aan mijzelf. Een ieder oordele daar zelf over. Ik zal U nu iets vertellen over

Het Maatschappelijk leven destijds

Nu, U zult wel begrijpen, dat het onder de arbeidersbevolking niet zoo rooskleurig gesteld was. Er

En om bij te verdienen, moest de vrouw ook aan de papiermolen gaan werken

De Arbeiders Muziekvereniging Voorwaarts gefotografeerd in ongeveer 1932. Bron: Oud Waddinxveen staat er gekleurd op.

Steeds meer kerken
in Waddinxveen

werd gewerkt van 's morgens 4 uur tot 's avonds 7, soms 8 uur tegen het karige loon (vaak minder) van f 5,- per week. De meeste mannen zagen hun kinderen alleen 's Zondags, daar de kinderen, wanneer zij thuiskwamen, reeds sliepen. En om bij te verdienen, moest de vrouw ook aan de papiermolen gaan werken, of als waschvrouw of landarbeidster fungeeren. Bij de laatste beroepen nam zij vaak haar kinderen mee, maar het gebeurde al te vaak, dat zij deze onverzorgd moest achterlaten. En, zooals gezegd, lezen of schrijven konden de meesten niet, dus men had met domme menschen te doen.

Wanneer de vrouw boodschappen ging doen en zij betaalde, wist zij vaak niet eens, wat zij terug moest ontvangen. Ook de vrouwen der winkeliers konden vaak niet rekenen, maar hadden toch een eigen manier om hun vorderingen op te schrijven b.v. als volgt XV00C. Het kruisje beteekende 10, V is vijf, 0 is 1 cent, C = 1/2 cent. Een aardige berekening, vindt U niet? Nu moet U niet denken, dat alleen de vrouwen het gebrek hadden, om niet te kunnen rekenen of schrijven. De mannen brachten het er niet beter af.

De mannen waren gekleed in een bruin pilo pak, 's Zondags in een zwart, vaak verschoten pakje. De vrouwen droegen een kort jakje en een mopmuts en droegen evenals de mannen wit geschuurde klompen. De vrouwen droegen ook vaak z.g. muilen. Haar dracht was altijd gelijk. 's Zondags was er een beetje meer zorg aan besteed.

Zoo was het circa 1860 en hoe is het thans, in 1930?

Het jongere geslacht kan rekenen en schrijven, omdat het in de gelegenheid is geweest, om het te leeren. Het kan zich nog veel meer bekwamen, omdat het ook daarvoor ruimschoots in de gelegenheid is, maar het helaas vaak niet doet.

De sociale toestanden zijn verbeterd. Ongevalwet, Invaliditeitswet en ziekwet en nog andere wetten, ze hebben alle de positie van de arbeider versterkt. De arbeidersgezinnen behoeven niet meer in lompen gekleed te gaan, zout water bij hun aardappelen te gebruiken en brood zonder boter te eten. Dit alles is niet meer noodig, want als er gewerkt wordt is [het] er ruimschoots.

Och, er zijn nog vaak misstanden, maar we mogen toch met vreugde terugzien op de groote veranderingen, die reeds gemaakt zijn. Een kind mag nu tenminste niet voor zijn 14e jaar aan het werk. Er wordt slechts 8 1/2 uur in de fabrieken gewerkt, zoodat de mannen hun avonden gezellig bij vrouw en kinderen door kunnen brengen, terwijl zij door hun vrijen Zaterdagmiddag tevens in de gelegenheid zijn, thuis wat te knutselen. Voorts bij het bereiken van den 65 jarige leeftijd een ouderdomsrente, voor man en vrouw samen vijf gulden. Welliswaar te weinig om van te leven, maar vroeger kreeg men niets en wanneer op ouderen leeftijd de krachten

Pilot pak, hier als onderdeel van kleding gedragen in Urk

zich begaven, dan was men erop aangewezen om geheel van anderen te leven.

Wat is er dan toch veel, zeer veel, tijdens mijn leven tot stand gekomen. Nu kan de vrouw in haar huishouden blijven; nu wordt er toch zooveel mogelijk voor gezorgd, dat ieder een ruime, frissche woning heeft. De vrouwen zijn tegenwoordig keurig gekleed en kinderen worden gereden in een keurigen wagen. Ik zelf werd in een krosje, nu zou men zeggen een strandwagen, gereden, hoewel mijn krosje wel iets minder geriefelijks was.

Vele kunnen zich nu het genoeggen verschaffen, de radio te beluisteren. Tevens zij nog vermeld de uitvoeringen der verschillende muziek- en zangvereeningen, die af en toe in onze Gemeente ten beste worden gegeven. Er kan alzoo gezegd worden: 'Waddinxveen is met vele dingen vooruit gegaan' en het is nog: 'Waddinxveen vooruit'.

En nu de meer gegoeden, waaronder de verschillende patroons. Voor hun is er ook zeer veel verbetering gekomen. Ik weet nog, dat mijn eerste patroon, den heer P. Herfst, wanneer hij Zeeland ging bezoeken, hiervoor net een week weg was, terwijl hij dan nog een ongeriefelijke reis in trekschuit of omnibus had en dan in één week alleen de plaatsen Middelburg en Vlissingen [kon bezoeken]. Dan de correspondenties die destijds veel langer duurden. Thans is voor dit alles zeer korten tijd noodig. Telefoon en telegraaf staan beide voor een vlugge afwikkeling van zaken ter beschikking. Wanneer U des avonds een of andere stad, zooals Rotterdam of Den Haag, wilt bezoeken, dan staan auto of motorfiets U te dienste. Alzoo ook veel verbeteringen. Ik hoop, dat we zoo in de richting van verbetering mogen doorgaan, zoowel wat gemeente als inwoners betreft.

w.g. Albert van Os

De reeks over Albert van Os eindigt in de volgende editie met het verslag van de wandeling uit 1930.

Wijlen Hans Geel heeft met veel zorg de lotgevallen beschreven van Waddinxveeners die bijzonder werden getroffen door de bezetting. Een beperkte categorie is echter aan zijn aandacht ontsnapt. In Waddinxveen woonden al ver voor de oorlog mensen met de Duitse nationaliteit die om een of andere reden nog niet waren genaturaliseerd. De Duitse bezetting had voor hen bijzondere gevolgen.

Waddinxveense Duitsers tijdens en na de Tweede Wereldoorlog

Piet Smit

Familie Schildt met van links naar rechts: Walter, Willie, onbekende vrouw, Else, Henriëtte, Hein, Erich.
Bron: familiearchief

Elders in deze editie hebt u kunnen lezen over de Waddinxveense gasfabriek, gebouwd en tot 1917 geëxploiteerd door de firma Carl Franke uit Bremen. Hermann Carl Wilhelm Schildt (GrossGermersleben, Duitsland 1880 - Waddinxveen 1915)¹ was een belangrijke ingenieur bij de bouw van de fabriek. Later werd hij er gasmeester. Herman trouwde 2 november 1900 met Henriëtte Wittek (Dziubiele tegenwoordig in Polen, 1878 - Waddinxveen 1956). Het paar kreeg zes kinderen van wie de lotgevallen van Heinrich Wilhelm Schildt (Mönchengladbach, Duitsland 1901 - Waddinxveen 1962) en Walter Christoph Hermann Schildt (Soltau 1906 - Gouda 1977) onderwerp vormen van deze bijdrage.

Voor de oorlog

Heinrich Wilhelm (Hein) werkte bij de gasfabriek en

werd uiteindelijk meteropnemer-incasseerder. Het *Leidsch Dagblad* van 27 oktober 1942 bericht dat Hein in dat jaar zijn 25-jarig ambtsjubileum viert. Dat Hein als Duitser in 1917 gemeentebestuur werd, was voor het gemeentebestuur van Waddinxveen kennelijk onvoldoende reden geweest om een naturalisatieproces in gang te zetten, een besluit dat later voor Hein ernstige gevolgen zou hebben. Hij trouwde in Boskoop op 25 april 1929 met Jacoba van den Berg (Stavenisse 1906 - Waddinxveen 1996). Zij kregen drie jongens, Hermann, Cok en Hein. Een vierde kind werd dood geboren. Het gezin woonde in de Burgermeester Trooststraat 127.

Walter had een heel andere loopbaan. Hij begon als boekhouder bij *houthandel Alblas* en werd later vertegenwoordiger bij *Van de Stadt Houtimport* in Zaandam. Dat moet een goede baan zijn geweest

¹ De vooroorlogse informatie over de familieleden is verstrekt door Hein Schildt jr., die bezig is de familiegeschiedenis en genealogie vast te leggen.

die hem, zoals we later zullen zien, in staat stelde flink wat bezit te verwerven. Zijn zoon Adri vertelde dat hij zelfs een auto van de zaak had.

Walter trouwde op 27 augustus 1930 in Zevenhuizen met Cornelia Schmidt (Zevenhuizen 1903-jaar en plaats van overlijden niet bij de redactie bekend). Het paar kreeg twee zoons (Herman en Adri) en woonde Zuidkade 27 (hoek Dorrekenskade). Hij was net als zijn oudere broer nog niet genaturaliseerd.

Tijdens de bezetting

De eerste jaren van de oorlog verliepen voor beide broers niet anders dan voor de meeste Waddinxveeners. Er zijn bij schrijver dezes geen verklaringen uit die tijd bekend dat andere Waddinxveeners hen als Duitser beschouwden en overeenkomstig waardeerden. Dat veranderde in de loop van 1943. Walter verklaarde in een van zijn naoorlogse procedures dat hem in 1943 door de gemeente werd meegedeeld dat hij als Duitser niet meer in aanmerking kwam voor Nederlandse distributie en dat hij zich maar moest melden bij het Duitse consulaat in Rotterdam. Dat moest dan maar zorgen voor distributiebescheiden. Walter heeft toen eerst overwogen onder te duiken maar kreeg van de plaatselijke afdeling van Landelijke Organisatie voor Hulp aan Onderduikers (LO) te horen dat er voor hem en zijn gezin geen mogelijkheden waren. Daarom heeft hij zich bij de Duitse autoriteiten gemeld, waardoor hij ook in beeld kwam voor de vervulling van de Duitse dienstplicht. Na een eerste oproeping heeft hij nog geprobeerd zich met hulp van dokter Hemminga dienstongeschikt te laten

H. W. Schildt in het uniform van meteropnemer, 1933. Bron: foto archief C. Schildt, bewerkt door Studio Dekker B.V.

verklaren, maar dat mislukte. Hij moest zich op 1 februari 1944 opnieuw melden voor een keuring in Gouda en is vervolgens direct ingelijfd en niet meer thuisgekomen.

Voor Hein liep het heel anders. Binnen de familie wordt verondersteld dat Walter zijn broer Hein onder de aandacht van de bezetter heeft gebracht. Echter, in het onderzoek dat opperwachtmeester van de Rijkspolitie Jan Roobol in 1948 moest uitvoeren naar de politieke en militaire activiteiten van Walter, verklaarde Hein dat hijzelf op 1 oktober 1943 is opgeroepen voor de Duitse dienstplicht, maar dat hij niet wist hoe men aan zijn naam en adres kwam. Gezien de houding van het gemeentebestuur tegenover Walter is het denkbaar dat de Duitsers via de gemeenteadministratie ook aan de gegevens van Hein zijn gekomen.

Over hoe Hein zich aan de dienstplicht onttrok, gaat binnen de familie het verhaal dat de vrouw van Hein liftend naar Den Bosch is gegaan om daar contact te zoeken met een zekere baron Van Voorste tot Voorst. Deze zou een brief hebben geschreven die voor de Duitse autoriteiten voldoende aanleiding vormde Hein te ontslaan van zijn dienstplicht. Niet duidelijk is hoe mevrouw Schildt deze baron kende en waarop diens gezag was gebaseerd. Onderzoek naar dit verhaal leerde dat er wel een andere 'baronnenband' met Waddinxveen was. Van december 1941 tot juni 1943 was een zekere baron C. A. F. H. W. B. van den Clooster baron Sloet tot Everlo NSB-burgermeester van Den Bosch. Hij had een Waddinxveense broer, baron W.J.A.F.R. van den Clooster baron Sloet tot Everlo die in 1939 in Waddinxveen ambtenaar van de burgerlijke stand en agent der arbeidsbemiddeling was. Hij werd in datzelfde jaar benoemd tot burgermeester van Duiven². We zullen het wel nooit precies weten maar het resultaat was dat Hein niet in dienst hoefde. Dat was wel bijzonder, omdat zich onttrekken aan de dienstplicht werd beschouwd als desertie en daarop stond de doodstraf.

Het leven van Hein en zijn gezin werd er daarna niet eenvoudiger op. Aangenomen kan worden dat Hein als Duitser, net als zijn broer, buiten de distributie viel. Zoon Cok vertelde dat het gezin in die tijd veel steun heeft gehad van de familie Van Nielen, die op de hoek van de Dorpstraat en de Kerkweg-West een garagebedrijf had.

Aanpak rechtsherstel

Een van de vele maatregelen die de Nederlandse regering in ballingschap nam om de naoorlogse situatie te regelen, was het *Besluit Vijandelijke Vermogens (Besluit E-133)*³. Dit besluit bepaalde dat alle inwoners met de Duitse, Italiaanse of Japanse nationaliteit werden beschouwd als vijandelijke

² Goudsche Courant 22 juni 1939

³ Oprel, M. O. (2020). *The Burden of Nationality: Dutch citizenship policies towards German nationals in the aftermath of the Second World War (1944-1967)*. VU University Press.

Hoek Zuidkade - Jan Dorrekenskade oost, ca. 1967 met links Zuidkade 27, indertijd bewoond door W. Schildt. Ingekleurd door D.J. Thuis.

onderdanen van wie de staat gerechtigd was het vermogen te confisqueren. Ook de Nederlandse partners van deze vijandelijke onderdanen kregen de vijandelijke status. De vijandverklaring had verder tot gevolg dat betrokkenen, ook al woonden en werkten ze reeds vele jaren in Nederland, hun verblijfsvergunning verloren.

Met de uitvoering van dit besluit werd belast het kort na de bevrijding opgerichte *Nederlandse Beheers instituut* (NBI), onderdeel van de *Raad voor het Rechtsherstel*. Het NBI moest de geconfisqueerde bezittingen liquideren en de opbrengst toevoegen aan de staatskas, als genoegdoening voor de geleden oorlogsschade.

Om van de vijandverklaring af te komen was een *ontvrijdingsverklaring* nodig. Betrokkenen moesten die aanvragen en dan aantonen dat ze zich als goede Nederlanders hadden gedragen. De criteria daarvoor waren echter onduidelijk. Werd een ontvrijdingsverklaring verstrekt, dan kon men aan de slag om bezit en vooroorlogse rechten terug te krijgen. In 1951 kwam er een einde aan de vijandverklaringen toen Nederland en Duitsland een vredesregeling sloten.

Hein en Walter Schildt werden evenals hun echtgenoten dus zonder aanzien des persoons tot vijand verklaard en moesten al hun bezit inleveren. Daarnaast moesten ze een procedure beginnen om Nederlander te worden.

Rechtsherstel Hein Schildt

Er zijn weinig bronnen, anders dan de mondelinge informatie van de familie, over hoe de vijandverklaring voor Hein uitpakte. In de *Staatscourant* van 19 maart 1947 staat dat H. W. Schildt, meteropnemer-incasseerder-fitter bij de gemeentewerken

te Waddinxveen, met ingang van 5 mei 1945 is ontslagen op basis van het zuiveringsbesluit. En Teun de Kruijf heeft in het Waddinxveense archief gevonden dat in mei 1945 Hein Schildt werd ingedeeld in de categorie 'Buitenlanders, die niet als vijandig worden beschouwd'.

De familie vertelt dat Hein werd geïnterneerd, maar waar en hoelang is niet precies te achterhalen.⁴ Hein moest ook zijn bezit inleveren bij het NBI. Het dossier is dun omdat hij als gemeenteambtenaar niet zoveel bezat. Als niet vijandige buitenlander viel hij waarschijnlijk onder de collectieve beschikking van het NBI die wordt genoemd in de *Goudsche Courant* van 25 oktober 1948. Daarmee zouden zij die daarvoor in aanmerking kwamen weer kunnen beschikken over hun bezit. Zo kon Hein met zijn gezin het leven weer oppakken, zij het, dat hij niet meer kon terugkeren naar zijn oude baan. De familie vertelt dat burgermeester Van der Hoof heeft bewerkstelligd dat hij in 1962, kort voor zijn dood, nog gerehabiliteerd werd. Onduidelijk is waarin die rehabilitatie bestond maar vermoedelijk ging dat over zijn ontslag als gemeenteambtenaar dat achteraf gezien ongegrond bleek.

Situatie Walter Schildt

Het verhaal van Walter is uitgebreider maar evenmin volledig gedocumenteerd, hoewel zijn dossier bij het archief van het NBI twee volle archiefdozen omvat.

Walter viel in de categorie 'Buitenlanders die als vijandig worden beschouwd'. Dat zal geen verrassing zijn omdat hij het Duitse uniform heeft gedragen. Aannemelijk is dat hij eerst als krijgsgevangene naar Duitsland is afgevoerd en daarna, zo vertelde zoon Adri, op eigen gelegenheid naar

⁴ Tijdens de correctie kreeg de schrijver nog twee Rode Kruis kaarten via de Nationaal Archief onder ogen. Een kaart betrof een kaart met een verzoek van mevrouw Schildt de verblijfplaats van haar man te vinden. Volgens die kaart zou zijn laatste verblijfplaats Groenlo zijn en dat hij gearresteerd zou zijn door de NSB. Volgens een tweede kaart zou hij zich bevinden in een Brits krijgsgevangenenkamp. Beide kaarten vermelden het nummer 4758

CAMMERAAT V.O.F.
BOUWTECHNIEK

nieuwbouw verbouw onderhoud kozijnen dakkapellen

Cammeraat Bouwtechniek T 0182 619 051
Dorpstraat 76A F 0182 611 065
2742 AK Waddinxveen info@cammeraatvof.nl

www.cammeraatvof.nl

WIELAARD
FIETSEN

Waddinxveen ~ Sinds 1937

Dorpstraat 24-28

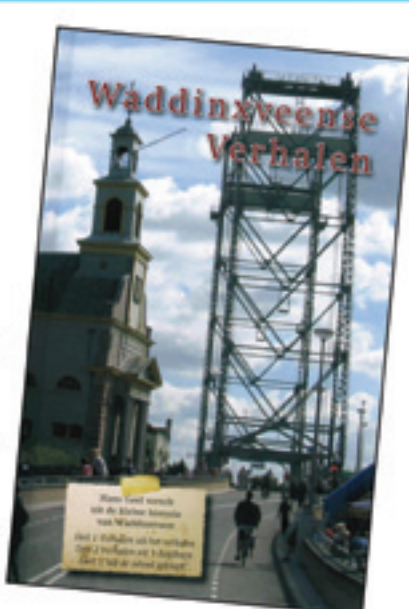
2742 AJ Waddinxveen

tel. 0182-612009

www.wielgaardfietsen.nl

Waddinxveense verhalen

Hans Geel is bijna 40 jaar werkzaam geweest in het voortgezet onderwijs van Waddinxveen. Hij heeft ook altijd verhalen verteld en geschreven. Vaak waren het geschiedenisverhalen, dus ook uit de kleine historie van ons dorp. Zulke vertellingen treft u aan in het boek

"Waddinxveense Verhalen"

€ 17,50

Burger boekhandel
thuiskantoor
altijd de juiste keuze

Dorpstraat 39 Waddinxveen 0182-612298 www.thuiskantoorburger.nl

Dorpstraat 48, Waddinxveen 0182 61 42 78

BLOEM+STIJL

Wim Rip

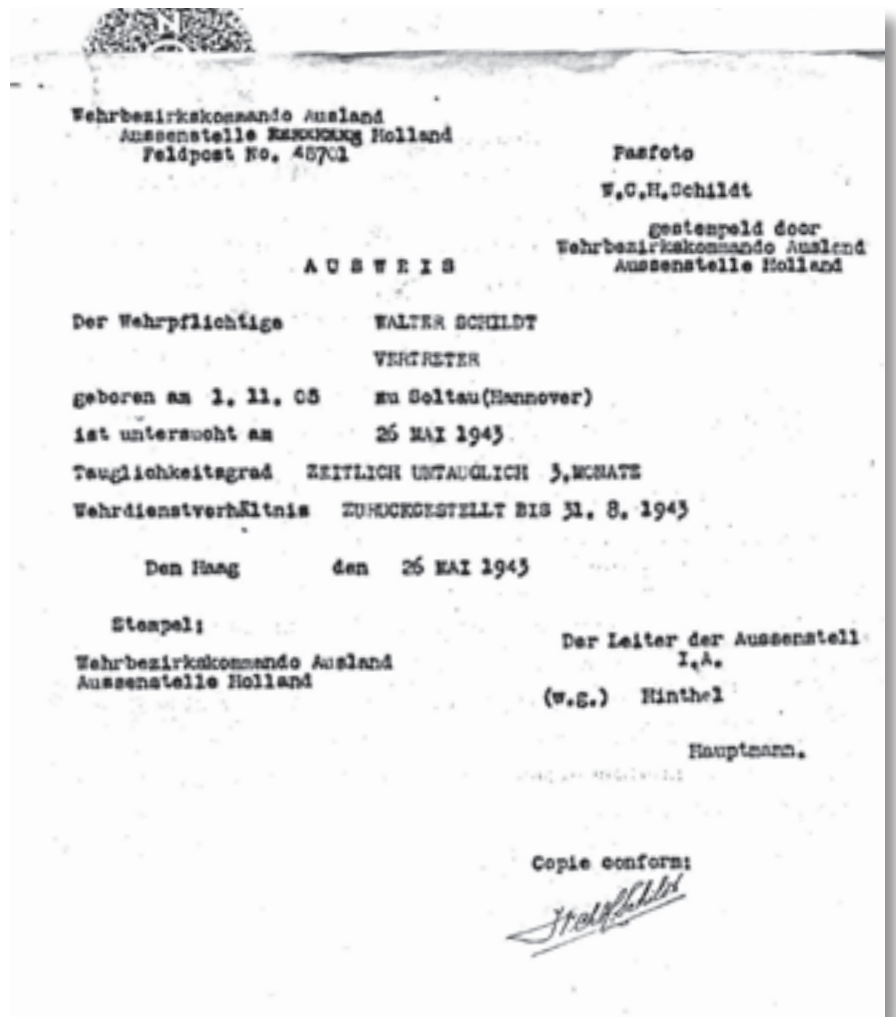
Waddinxveen is teruggekomen. Hij kon direct weer aan het werk bij zijn oude baas Van de Stadt Hou-timport en bleef daar tot zijn pensioen werkzaam. Walter had een relatief omvangrijk bezit. Dat bestond volgens een overzicht van het NBI uit 1946 uit twee panden in Zevenhuizen, twee in Moor-drecht en een in Waddinxveen (Jan Dorrekens-kade) die samen op f 33.750 werden getaxeerd. Daarnaast bezat hij voor f 1.473,56 aan contanten en waardepapieren en voor f 1.973 aan schuldpa-pieren. Het NBI nam in 1946 het beheer van het vermogen van Walter over van de Waddinxveense notaris Van der Most, die al in 1945 in opdracht van het Militaire gezag de bezittingen van Walter had geconfisqueerd. Zoon Adri herinnert zich nog het enthousiasme waarmee Van der Most zich van zijn taak kweet. Eerdergenoemde Jan Roobol was al even enthousiast om zich van zijn goede kant te laten zien. Zoon Adri vertelde dat deze politie-man op eigen gezag de auto confisqueerde van Van de Stadt, die Walter zorgvuldig voor de bezetter had verborgen. In de stukken van het NBI is deze auto van de zaak niet meer terug te vinden.

Walters pogingen voor rechtsherstel

Walter was tot 1955 bezig om volledig rechtsherstel te krijgen. Zijn dienst bij de Wehrmacht vormde het grootste obstakel. Het voert in het bestek van dit artikel te ver om alle procedures te bespreken, daarom wordt hier volstaan met een algemeen beeld van de belangrijkste argumenten pro en contra die een hoofdrol speelden bij de beoordelingen door het NBI in 1948, 1953 en 1954.

Het begon met twee politieonderzoeken in 1948 naar zijn politieke en militaire gedrag tijdens de oorlog. Het eerste werd uitgevoerd door de Wad-dinxveense opperwachtmeester van de Rijkspolitie Jan Roobol, het tweede door de rijkspolitie district 's-Gravenhage. Die onderzoeken en de daarin opgetekende verklaringen hebben steeds een hoofdrol vervuld in de verschillende procedures. In zijn onderzoek begon Roobol, niet echt profes-sioneel, met zijn eigen opvatting dat Walter al voor de oorlog "bezielde van het Nazidom" was en "ge-vreesd in Waddinxveen". Ook Hein maakte in zijn verklaring gewag van de Duitse sympathieën van zijn broer. Een gunstige verklaring van het hoofd van de hervormde school, D.G. van Hoeven, werd door Roobol terzijde geschoven omdat in zijn ogen Van Hoeven zelf een bedenkelijke reputatie had. Het onderzoek van Roobol werd later samenge-voegd met het onderzoek van de Haagse rijkspo-litie. Dat was veel uitgebreider en niet merkbaar gestuurd door persoonlijke opvattingen.

In de procedures die volgden hebben de vermeende pro-Duitse opvattingen verder geen merkbare rol gespeeld. Wel werd steeds zwaar getild aan verklaringen van getuigen uit Alphen aan den Rijn en omgeving. Daar was Walter betrokken bij de af-

doening van illegaal bomenrooien waarbij een van de daders werd betrapt. Hij zou mensen hebben bedreigd met zijn wapen om de namen te krijgen van andere betrokkenen bij het voorval. Walter zelf ontkende dat en werd daarin gesteund door een brief van zijn directe chef in die tijd, Karl Feiertag, die verklaart dat Walter niet bij dit incident betrokken was.

Er zijn veel meer verklaringen waarin betrokkenen weliswaar bevestigen dat ze Walter als militair actief hebben gezien, maar aangeven dat ze van hem geen last hebben gehad. Eerder bleek Walter een oogje dicht te knippen om te voorkomen dat betrokkenen last kregen van zijn collega's. Er zijn daarnaast veel getuigen die verklaarden dat Walter wel wist van meerdere onderduikadressen maar er nooit een verraden heeft. Tot laatst genoemde getuigen behoorden onder meer de weduwe H. den Boon, H. en W. H. Hoogendoorn, Van den Krans, G. Bot Gzn., J.G. Blommers en W. de Bas. Ook verklaarden enkelen dat Walter zich nooit met politiek had bemoeid.

Het geheel overziend en met de blik van vandaag wekt het verbazing dat Walter er niet in slaagde al bij zijn eerste poging in 1948 een ontviandingsver-

Bewijs tijdelijke dienst-ongeschiktheid van Walter Schildt.

klaring te krijgen. De negatieve verklaringen gaven kennelijk steeds de doorslag. Dat laatste wordt ook duidelijk uit een vonnis van 1953. Toen was al bij de wet van 20 juli 1951 nummer 311 bepaald dat Walter sinds 25 juli 1951 geen vijandelijk onderdaan meer was. De rechters vonden het voorval in de omgeving van Alphen aan den Rijn (de veronderstelde bedreigingen) toch zwaar genoeg wegen om de teruggave van zijn bezittingen tegen te houden. Zijn vrouw werd toen wél in het gelijk gesteld. Het NBI verzette zich ook in 1954 (23 maart) nog steeds tegen teruggave van Walters vermogen. Pas bij wet van 28 juli 1954 ("Naturalisatie van Heinrich Joseph Baumsteiger en 19 anderen nummer 3486") kwam het verlossende woord. Daarin werd de naturalisatie geregeld van negentien personen die in de oorlog nog de Duitse nationaliteit hadden en gedwongen waren geweest gevolg te geven aan de Duitse dienstplicht. Een van die negentien was Walter Schildt.

De tekst over Walter in de memorie van toelichting luidt als volgt:

"Walter Christoph Hermann Schildt, de Duitse verzoeker, genoemd in artikel 1. onder 15, werd in 1905 te Soltau in Duitsland geboren. Hij heeft vrijwel zijn gehele leven in ons land gewoond en is, mede door zijn huwelijk met een van oorsprong Nederlandse vrouw, in onze samenleving opgenomen. Na enige malen te zijn afgekeurd, heeft verzoeker van Februari 1944 tot het einde van de oorlog dienst moeten doen bij de Feldgendarmarie. Een toezegging van de illegaliteit om hem aan een onderduikadres te helpen kon niet gestand worden gedaan. Gebleken is, dat verzoeker enige Neder-

Opperwachtmeester van de Rijkspolitie Jan Roobol

landers van dienst is geweest. Als handelsvertegenwoordiger voorziet hij in het onderhoud van zich en de zijnen." <

Slot

Waar een klein land groot in kan zijn: iemand veroordelen om wat hij is en niet om wat hij doet en gedaan heeft. Hein en Walter waren zonder er bij stil te staan Duitser en moesten dus in dienst. Gepakt worden had voor hen ernstiger gevolgen dan voor hun Waddinxveense leeftijdsgenoten (die het overigens ook niet gemakkelijk hadden). Natuurlijk is te begrijpen dat zo kort na de bevrijding emoties, geruchten en verdachtmakingen de boventoon voerden bij de beslissingen die werden genomen. Maar het NBI heeft toch de verdenking op zich geladen dat het bezit van Walter een belangrijke overweging was de teruggave ervan zo lang mogelijk te beletten.

Hein en Jacoba Schildt liggen begraven op de oude begraafplaats. Bron: Piet Smit

Verantwoording

Wat er met hen gebeurde in de Tweede Wereldoorlog, heeft voor de broers Hein en Walter Schildt verschillend uitgepakt en daarnaast de familieverhoudingen ernstig verstoord. Hun geschiedenissen zijn maar gedeeltelijk gedocumenteerd en de familieverhalen zijn niet volledig te verifiëren of laten ruimte voor speculatie. Daar waar gebruik gemaakt wordt van die familieverhalen, zal dat duidelijk vermeld en waar mogelijk voorzien worden van kanttekeningen. De rest is, tenzij anders vermeld, gebaseerd op de stukken die in het Nationaal Archief aanwezig zijn in de archieven van het Nederlandse Beheers instituut (NBI). De dossiers van beide broers Schildt zijn te vinden onder toegangsnummer 2.09.16.13 en de inventarisnummers 153340, 153363 en 153364 bij het Nationaal Archief.

Verenigingsnieuws

Coördinator verspreiding het Dorp Waddinxveen gezocht!

Tijdens de Algemene Ledenvergadering op 5 oktober jongstleden hebben we afscheid genomen van onze voorzitter, Leen de Jong. Naast het voorzitterschap verzorgde Leen ook de coördinatie van de verspreiding van ons kwartaalblad. Die coördinatie wil hij ook overdragen.

Eens per kwartaal worden de gedrukte kwartaalbladen in dozen afgeleverd. Alle exemplaren voor leden binnen de gemeentegrenzen van Waddinxveen worden door vrijwilligers in de brievenbus gedaan. Onze ledenadministrateur, Ton Weijermars, maakt bezorglijsten en een groepje vrijwilligers sorteert de kwartaalbladen dan volgens die lijsten. De bezorgers ontvangen een bezorglijst en een bijbehorend aantal exemplaren van ons blad en doen die bij de adressen op hun lijst in de bus.

De **coördinator** neemt de dozen met daarin de kwartaalbladen in ontvangst, roept een voorbereidingsgroep bij elkaar die de bladen sorteert volgens de bezorglijsten. Vervolgens informeert hij per e-mail de bezorgers dat de pakketjes op een bepaalde dag bij hen worden afgeleverd. Dit belangrijke werk moet vier keer per jaar worden verricht.

Wilt u deze taak van Leen de Jong overnemen, dan kunt u zich melden bij de secretaris, Nel Benders, secretaris@hgwaddinxveen.nl of 06 42 91 55 69.

Dick-Jan Thuis wint Waddinxveense Cultuurprijs 2021

Ons lid Dick-Jan Thuis, de man achter *Parel aan de Gouwe*, heeft de erkenning voor zijn werk gekregen die hij verdient. Tijdens WadCultureel heeft wethouder Brigitte Leferink Dick-Jan de Waddinxveense Cultuurprijs 2021 uitgereikt.

Dick-Jan verzorgt niet alleen de Facebookpagina *Parel aan de Gouwe*, maar beheert als fotoredacteur ook ons uitgebreide fotoarchief. Daarin zitten meer dan 24 duizend foto's over Waddinxveen. Dick-Jan beschikt over een softwareprogramma waarmee hij oude zwart-witfoto's kan inkleuren, waardoor ze nog meer tot de verbeelding spreken. Dat is goed te zien in het door hem uitgebrachte boek **Oud Waddinxveen staat er gekleurd op**, dat te koop is voor € 19,95.

Het bestuur feliciteert Dick-Jan van harte met deze fantastische erkenning, die de kroon is op zijn werk.

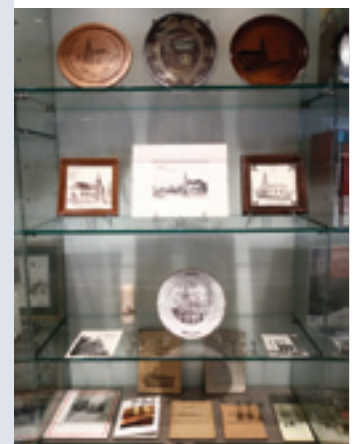

Tentoonstelling kerken in Waddinxveen

Op 28 oktober 2021 is door expositiecommissie van onze vereniging een nieuwe tentoonstelling ingericht in de bibliotheek. U kunt deze bewonderen in de vitrine tegenover de balie van de bibliotheek. Onderwerp zijn de diverse kerken in Waddinxveen, zoals de Victorkerk, Brugkerk, Gereformeerde kerk aan de Kerkweg (later Passage), de inmiddels afgebroken kerk bij de oude begraafplaats, de kerk bij de Dorpstraat en de jongere kerkgebouwen, zoals de Immanuëlkerk en Ontmoetingskerk.

Er zijn allerlei voorwerpen te vinden, zoals kruizen en kaarsen, maar ook een olieverfschilderij, tekeningen en een ets van kerkgebouwen. Daarnaast zijn er een houten sculptuur, Delfts aardewerk, een raamhanger, foto's en diverse gebruiksvoorwerpen als glazen, bekers en lepeltjes te vinden.

U kunt de tentoonstelling tot het eind van het jaar bewonderen. De foto is van Aleid Abels.

Aanwinsten

Loes Bongers

Tien verkeersborden behorende bij Autobaan E10 van Sliedrecht.

Rob Kempkes

Kempkes eiken salontafel rond 70 cm en een Kempkes eiken ovalen dienblad.

Jaap Tromp

Twee bekers bedrijfsvolleybal Timioso.

Bart Wiekart

Verhuiswagen J. Alblas; 12 stuks Pakhuis *Import - Export OKWA*; pakje thee Zilvermerk Dobbelmann; Rood kleurpotlood verkiezing Tweede Kamer 2021; Kibofa-facturen; theelepels *Markus 10-14*; lithografie J. Dorrekensgade West van Theo den Boon; suikerzakje *Vrije tijd* en Ontmoetingscentrum *De Bonkelaar*; getuigschrift uit 1921 van belijdenis gedaan door Johanna P.Dullemeijer in de Nederlands Hervormde Kerk.

Paard en Wagen met Koetsier OKWA; telraam met zes kralen OKWA; drie prentbriefkaarten Waddinxveen; correspondentie Waddinxveense Kurkwaren fabriek firma L. Vermeulen; luchtfoto wijk Zuidplas 1990; twee doosjes Virginia *cigarettes* Louis Dobbelmann Waddinxveen; prentbriefkaart "Groeten uit Waddinxveen"; hobbelswaan OKWA.

**Ambachtelijke slagerij
Sinds 1986**

- Gevarieerd assortiment
- Vele eigen specialiteiten
- Regionale bekendheid
- Eigen worstmakerij
- Alles tegen een redelijke prijs
- Onze service: algemeen bekend

**U bent van harte welkom
in onze winkel**

Ieplaan 81/83, Waddinxveen
In wijk "de Sniep"
Tel. 0182-616738

**BEZOEK ONZE SHOWROOM
VAN 1000M²**

**HE HOUT
EXCLUSIEF**

WADDINXVEEN HOUTEXCLUSIEF.NL
MAARTEN SCHOUTENSTRAAT 2 0182-303490
GEOPEND MA T/M VR 8.15 - 17.00 UUR

VOOR AL UW HOUTSPECIALS

**SCHADE?
WIJ MAKEN HET GOED**

Kies Glasbeek voor:

- ✓ Vakmanschap
- ✓ Maxi-service
- ✓ Prijs is prijs
- ✓ Verzekeringsafhandeling
- ✓ Vervangende auto
- ✓ Halen / brengen
- ✓ Afslepen
- ✓ 4 Jaar garantie

ABS Glasbeek
autoherstel Waddinxveen

Noordkade 24
2741 EV Waddinxveen
T 0182 - 61 25 88
E info@absglasbeek.nl

Visser & zn.
—Autiek—Behang—Gordijnen—Glas—Verf—

Dorpstraat 80

2742 AK Waddinxveen

Tel. 0182-617596

 www.visserenzn.nl

 www.facebook.com/visserenzn

Vrienden van het Historisch Genootschap Waddinxveen

VAN DER LOO
YACHT INTERIORS

VAN DER MEULEN
KOCK & UBACHS
NOTARISSEN

van der linde
VOOR WONEN EN SLAPEN
www.vanderlinde-waddinxveen.nl

MindTuning
Pieten Tuijters

van noort

novosan

PADDLE'S
SHARING RESTAURANT

JOB'S
BAR & EETCAFE
DE POINT
SINCE 1977

de Rooij
Groothandel in levensmiddelen

CAFETERIA **'t Ouwe Dorp** EETHUIS

Koeltechniek Laan
Houtex
Van Stijn Beheer BV
H.C.J. de Bas
R.J. den Boer
J.C. van der Maas
W.J. Hoobroeckx
Autobedrijven Boonstoppel
G.J. van der Loo
Van Leeuwen Beheer
F.M. van Tol
J. van Tol
A. Broer
Dierenartspraktijk Baas
J. de Rooij
D.C. van Doorn
A. de Waardt

Vis Waddinxveen b.v.
Glasbeek Finish b.v.
P.G. Boere
Bureau voor Bouwkosten
J.I.M. van Vliet
B.F. Boonstoppel
F. Versluis
A.J. van der Breggen
A. Vis bv
Marius G.A. Verboom
Dungaree Planontwikkeling
Top-Consultants West B.V.
Van Berkesteijn Holding BV
B. Snijders
Gouwe Meubel
M.C. Broer
C.de Rooij Holding B.V.

HET DORP WADDINXVEEN

UITGAVE VAN HET HISTORISCH GENOOTSCHAP WADDINXVEEN

Het oude dorp

De Kerkweg

De draaibrug

De Brugweg